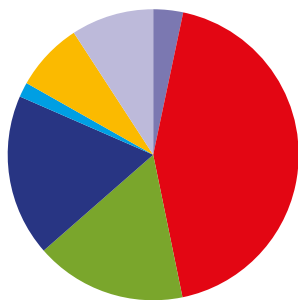

Meetprogramma Reptielen 2017

Ingo Janssen(RAVON) & Marnix de Zeeuw(CBS)

24 jaar Reptielen tellen

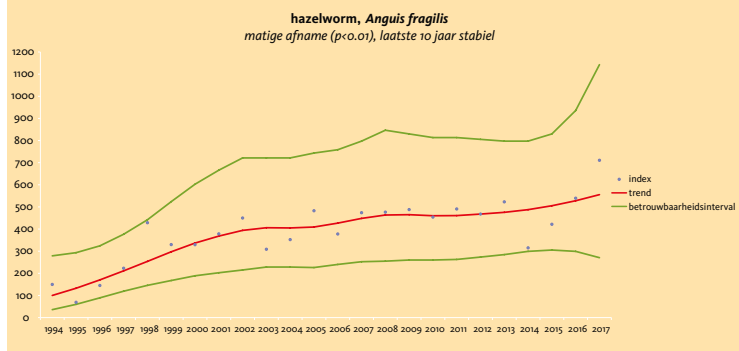
In 2017 werden de trajecten voor het 24e achtereenvolgende jaar bezocht. Tijdens 1.333 bezoeken werd 11.383 keer een slang of hagedis gezien op de trajecten. Net als in voorgaande jaren was de zandhagedis de meest getelde soort en werd de gladde slang het minst gezien. De zandhagedis, muurhagedis en adder kenden een prima jaar; de trends van deze soorten blijven ongewijzigd positief (zandhagedis en muurhagedis) of vertonen een verheugende toename na enkele mindere jaren (adder). Toch is er niet alleen maar goed nieuws want levendbarende hagedis en ringslang kenden in 2017 een slecht jaar.

Het weer in 2017

De winter van 2016/2017 was zacht, droog en zonnig. Het voorjaar van 2017 begon vroeg: maart was een van de zachtste sinds 1706. De gemiddelde temperatuur lag ruim 2°C hoger dan het langjarig gemiddelde (8,6°C vs. 6,2°C). Perfecte omstandigheden om reptielen te spotten die net ontwaken uit hun winterslaap. De rest van het voorjaar was ook zeer reptielvriendelijk: zeer zacht, zeer droog en zeer zonnig. De zomer begon met een extreem warme juni gevolgd door een wisselvallige en koele juli en augustus. De

Hazelworm

herfst begon met een koele en wisselvallige september maar in oktober zorgde een hogedrukgebied voor zacht en zonnig weer. Al met al was de herfst van 2017 zacht en vrij nat. Over zijn geheel was 2017 zeer warm, zeer zonnig en aan de natte kant. Net als de drie voorafgaande jaren eindigt 2017 in de top-10 van warmste jaren sinds 1706 (Bron: website KNMI).

Hazelworm, *Anguis fragilis*

Onze geheimzinnige pootloze hagedis kende in 2017 een topjaar. In totaal telden we op de trajecten 377 hazelwormen, nooit eerder telden we zoveel hazelwormen tijdens een seizoen. De langjarige trend van de hazelworm vertoont een matige toename, de laatste tien jaar is de soort in Nederland stabiel. In 2017 werden hazelwormen vooral weer waargenomen onder de plaatjes van de diverse plaatjesroutes. In het Drentse Nijensleekerveld werden er liefst 28 tijdens een ronde geteld! Ook in Noord-Brabant, Zuid-Limburg en Het Gooi werden aanzienlijke aantallen hazelwormen waargenomen.

Hazelworm zonnend op mierenhoop. (Foto: Annemarie van Diepenbeek)

Levendbarende hagedis met jong. (Foto: Kees van Limpt)

Zandhagedis, *Lacerta agilis*

Ook in 2017 werd de zandhagedis weer het meest frequent waargenomen door de tellers. Niet zo verwonderlijk want deze soort heeft de hoogste trefkans van de inheemse reptielen en doet het al meer dan 20 jaar uitstekend in Nederland. Zowel de langjarige trend alsook de trend over de laatste tien jaar vertonen een matige toename. De hoogste aantallen gezien tijdens een telling kwamen weer van de bekende kerngebieden van deze soort: de Utrechtse heuvelrug (121), Montferland (89), de Veluwe (61) en de duinen (38).

Levendbarende hagedis, *Zootoca vivipara*

De levendbarende hagedis had in 2017 een slecht jaar. De omvang van de populatie is kleiner dan ooit. Over de gehele periode bezien is de populatie duidelijk afgenomen (trendbeoordeling: matige afname). Kijken we naar de laatste tien jaar, dan is nog niet hard te maken dat de populatie (in de periode 2008 – 2017) afgenomen is, maar de vooruitzichten zijn niet positief. De hoogste aantallen werden waargenomen in het Gooi (42) en de Utrechtse Heuvelrug (35). Alleen in de duinen (Zeeland en Terschelling) lijkt deze soort het wat beter te doen, de soort vertoont hier sinds er begonnen werd met tellen in 1999 een sterke toename.

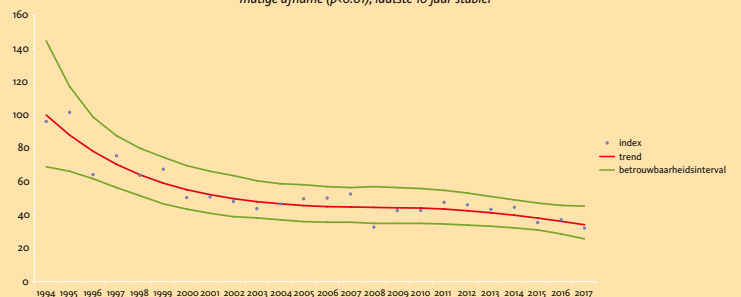
Zandhagedis

zandhagedis, *Lacerta agilis*
matige toename ($p < 0.01$), laatste 10 jaar matige toename

Levendbare hagedis

levendbarende hagedis, *Zootoca vivipara*
matige afname ($p < 0.01$), laatste 10 jaar stabiel

Juvenile gladde slangen. (Foto: Arnold van Rijsewijk)

Muurhagedis, *Podarcis muralis*

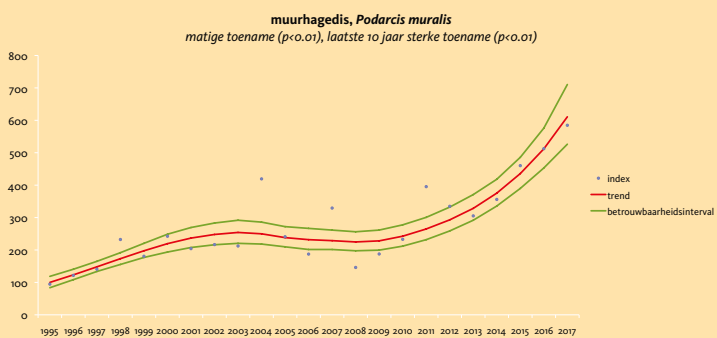
Ons zeldzaamste reptiel beleefde in 2017, net als voorgaande jaren, weer een absoluut topjaar. Niet eerder sinds de start van de monitoring van deze soort in 1995 leefden er zo veel muurhagedissen in Maastricht. Hoewel de soort elders in Nederland ook voorkomt zijn deze populaties allemaal (illegaal) uitgezet of aangevoerd en doen derhalve niet mee in het meetprogramma. De vindplaats op de Bemelerberg in Zuid-Limburg is inmiddels wel opgenomen in het meetprogramma. Deze plek is zeer interessant omdat we hier kunnen gaan meten hoe de muurhagedis en de levendbarende hagedis het doen binnen één leefgebied. Zal de muurhagedis, die momenteel de

wind in de zeilen heeft, een zorgenkindje als de levendbarende hagedis verdringen?

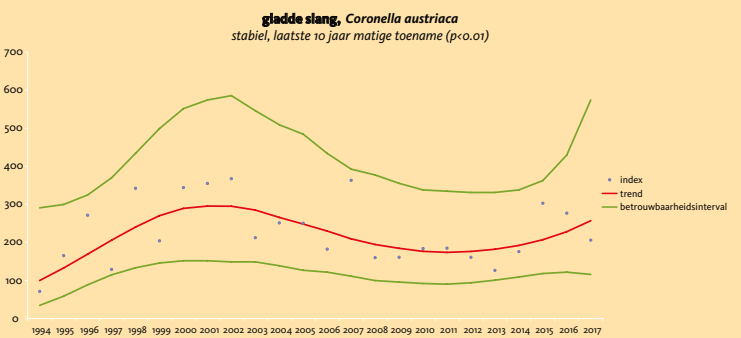
Gladde slang, *Coronella austriaca*

De lastig te vinden gladde slang kende een doorsnee jaar, de laatste tien jaar is deze soort toegenomen in Nederland (trendbeoordeling: matige toename). Net als in voorgaande jaren is dit de minst waargenomen soort op de trajecten (187 waarnemingen). De meeste waarnemingen komen weer van de trajecten op de bekende zwaartepunten van deze soort: de Veluwe, Drenthe en Noord-Brabant waar maximaal 10 individuen tijdens een telronde werden waargenomen.

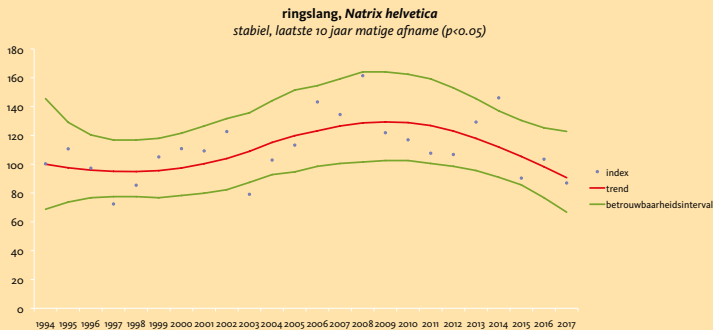
Muurhagedis

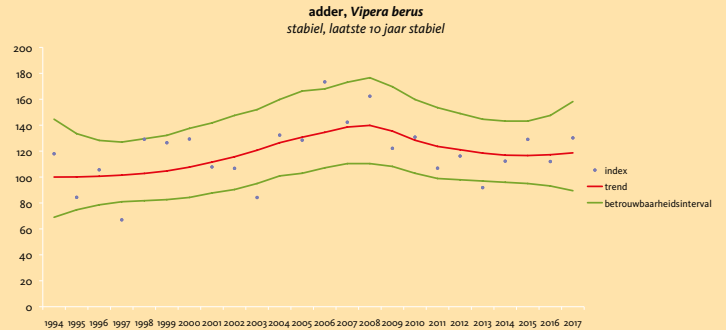
Gladde slang

Ringslang

Adder

Ringslang, *Natrix helvetica*

De ringslang had in 2017 een slecht jaar, er werden zeer weinig exemplaren geteld. De indexcijfers laten dat ook zien, net als de trend over de laatste tien jaar. Bezien over de laatste tien jaar is de soort afgenomen (trendbeoordeling: matige afname). Regionaal zijn er grote verschillen in het reilen en zeilen van deze soort. Zo doet de soort het slecht in Drenthe, Utrecht en de Randstad terwijl de situatie in Gelderland juist uitstekend lijkt. Grote aantallen ringslangen werden door heel het land gezien op de bekende vindplaatsen: onderlangs (27), Kuinderbos (21), Houten (20) en Marken (17).

Adder, *Vipera berus*

De adder kende een prima jaar. Zo goed zelfs, dat de trend over de laatste tien jaar nu als stabiel wordt beoordeeld. De vijf afgelopen jaren was deze trend telkens negatief (trendbeoordeling: matige afname). Net als bij de ringslang zijn er regionale verschillen. Opvallend zijn de hoge aantallen die gezien werden op de uitzetplek op de Utrechtse Heuvelrug, hier werden tijdens een telling maximaal 25 exemplaren geteld. Al met al lijkt de adder de neerwaartse trend van de afgelopen jaren achter zich te laten.

Zwarte adder (kleurafwijking: melanistisch). (Foto: Richard Struijk)